

*Онищенко Світлана Володимирівна,
кандидат економічних наук, доцент*

Білько Станіслав Сергійович,

*Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка,
магістрант*

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ СИСТЕМИ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Подальший розвиток та інтеграція економіки України у світову економіку, в першу чергу, залежить від ефективного функціонування її фінансово-кредитної системи, що відіграє ключову роль у забезпеченні руху грошових потоків в економіці і тим самим створює базові передумови суспільного відтворення. Визначальною ланкою фінансової сфери є банківська система, адже банки, як фінансові посередники, відповідають за накопичення заощаджень та подальшу їх трансформацію, що сприяє перерозподілу капіталу, а відтак і фінансуванню економічного зростання країни. Однак, останніми роками в Україні спостерігається криза в банківській системі, що викликана, в першу чергу, падіннями довіри населення. Особливої актуальності дане питання набуває сьогодні, коли на фоні падіння банківської системи не застосовуються механізми збереження її репутації та надійності, що є одним із ключових показників, який характеризує фінансового посередника на ринку.

Відомо, що гарантування вкладів є одною зі складових гарантії фінансової стабільності банківського сектору економіки. Система страхування депозитів повинна захищати не тільки кошти вкладників, а й сприяти роботі з проблемними банками і таким чином запобігати виникненню кризових ситуацій. Дослідженням питання функціонування ефективної системи страхування депозитів присвячені роботи таких вітчизняних та зарубіжних науковців, як П. Роуз, К. Гавальд, О. Анікін, В. Віноградов, А. Вішневський, О. Бакун, С. Тігіпко, М. Алексеєнко, В. Жупанін, Т. Мазур.

Системи гарантування вкладів існують у більш як 70 країнах світу. Загалом ці системи умовно можна поділити на два види: американську та німецьку. Американська система передбачає створення особливого державного органу, діяльність якого фінансується спільно банками та державою. При цьому всі банки зобов'язані брати участь у гарантуванні вкладів. Подібна модель застосовується в Канаді, Великобританії, Японії. За німецькою моделлю системою гарантування вкладів керують асоціації банків. Участь банків у такій системі є добровільною, а державне фінансування відсутнє. Німецька модель застосовується у Франції, Швейцарії [1].

В Україні впроваджена державна система страхування вкладів. Її правовою основою є Указ Президента України «Про заходи щодо захисту прав фізичних осіб – вкладників комерційних банків України»[2], Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб»[3], а також Положення «Про порядок відшкодування фондом гарантування вкладів фізичних осіб коштів за вкладом». У відповідності з вищевказаними нормативними документами Фонд гарантування вкладів фізичних осіб є державною спеціалізованою, економічно самостійною установою. Основною метою діяльності Фонду є захист прав та інтересів фізичних осіб – вкладників банків, філій іноземних банків.

Визначальним елементом системи гарантування вкладів є розмір відшкодування, що виплачується вкладникові у випадку банкрутства банківської установи, що залучила депозит. Так, згідно із Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», на сьогоднішній день Фонд відшкодовує кошти в розмірі вкладу, включаючи

відсотки, станом на день початку процедури виведення Фондом банку з ринку, не більше суми граничного розміру відшкодування коштів, що становить 200 000 гривень, незалежно від кількості вкладів в одному банку[3].

Аналізуючи динаміку зміни розміру гарантованої суми відшкодування коштів за вкладом в Україні протягом 2001–2016 років (рис. 1), слід зазначити, що за 15 років відбулося помітне збільшення розміру відшкодування – у 11 разів, що свідчить про намагання держави забезпечити належний захист фінансових ресурсів домогосподарств залежно від зміни тенденцій розвитку ринку ресурсів, зовнішніх та внутрішніх ризиків.

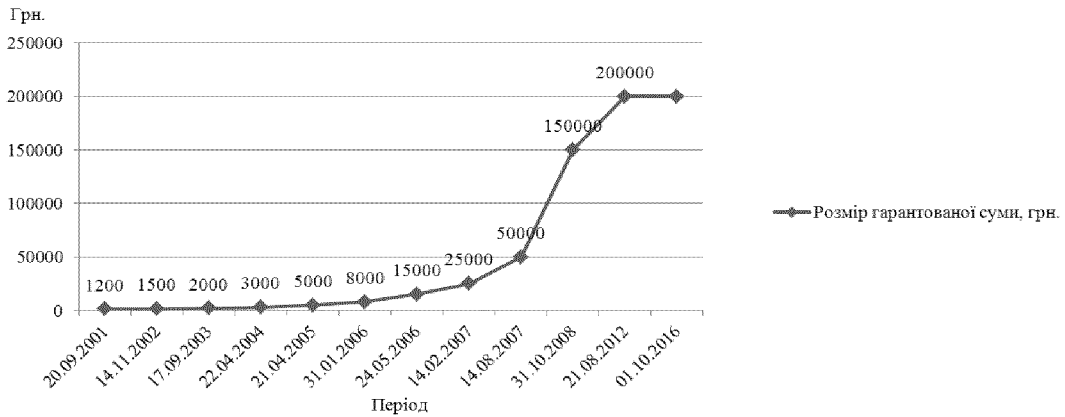

Рис. 1. Динаміка зростання розміру гарантованої суми відшкодування коштів за вкладом в Україні протягом 2001–2016 років[4]

Постійне підвищення страхового покриття сприяло збільшенню довіри з боку населення, тим самим забезпечуючи нарощення фінансових ресурсів у банківському секторі країни (рис. 2). Слід зазначити, що з початком фінансової кризи у 2014 році і до тепер спостерігається стрімке банкрутство банківських установ у БСУ. Паралельно зростає тенденція до суттєвого скорочення вкладів фізичних осіб у банківських установах, що вказує на недовіру до ліквідності банків та є однією з причин стагнації економічного розвитку України.

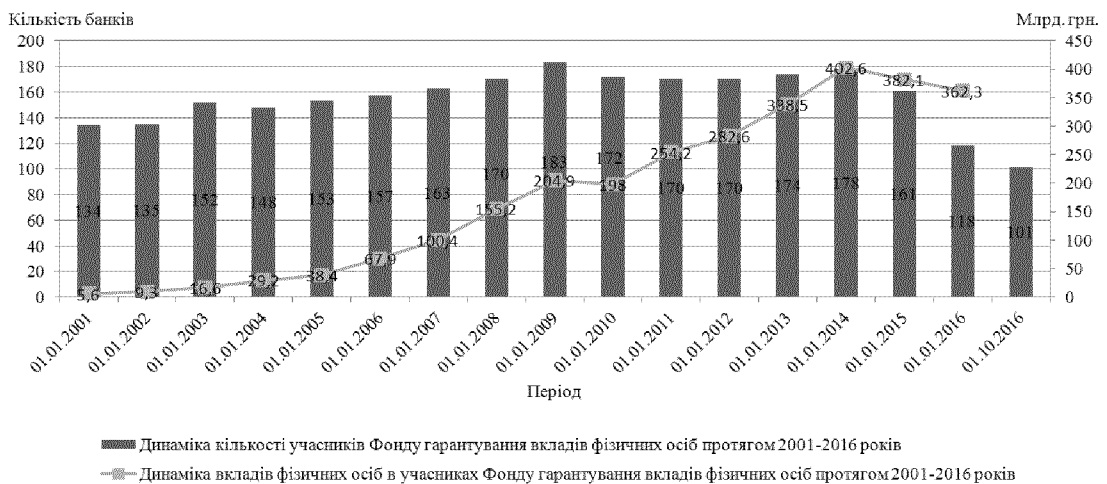

Рис. 2. Динаміка концентрації вкладів фізичних осіб в учасниках Фонду гарантування вкладів фізичних осіб протягом 2001–2016 років[4]

В умовах сучасної фінансової кризи більшість країн зробили певні поправки у законодавство, що регулює роботу системи гарантування вкладів. Наприклад, у США була змінена розрахункова база для обчислення страхових внесків банків. Тепер при

розрахунках страхових внесків, що підлягають сплаті до фонду страхування депозитів, ставка внеску застосовується не до обсягу депозитів, а до середніх сукупних активів за мінусом середнього матеріального капіталу. Також були спрощені правила для визначення припустимих одержувачів страховки: були зняті обмеження на одержання компенсацій для директорів і менеджерів банку, їх близьких родичів й аудиторів. З метою відновлення довіри суспільства до банківських установ майже всі країни збільшили гарантії за вкладами. Наприклад, у США гарантоване державою страхове покриття було збільшено до 250 тис. дол. Міністри фінансів країн ЄС схвалили поетапне підвищення мінімальних гарантій за приватними вкладами до 100 тис. євро.

Як уже зазначалося, в Україні кожному вкладнику відшкодовуються кошти за депозитами у розмірі внеску на день настання недоступності вкладів, але не більше 200 000 грн. У відповідності з чинним законодавством, недоступність вкладів – це неможливість одержання вкладу вкладником відповідно до умов договору, що настає з дня призначення ліквідатора учасника (тимчасового учасника) Фонду[3].

На наш погляд, процедура виплати відшкодувань потребує подальшого удосконалення. Вітчизняна практика доводить, що з дня неспроможності банку виконувати свої зобов'язання перед вкладниками до дня призначення ліквідатора, може пройти досить тривалий період. Адже лише термін повноважень тимчасової адміністрації, призначеної НБУ до введення ліквідатора, може тривати до одного року (для системоутворюючих банків – до двох років). Під час роботи тимчасової адміністрації запроваджується мораторій на задоволення вимог кредиторів, у тому числі на повернення депозитних вкладів. Для зменшення наслідків негативного впливу на банківський сектор України фінансової кризи необхідно продовжити процес удосконалення системи гарантування вкладів за наступними напрямками:

- Фонд гарантування вкладів повинен брати участь у процесі виявлення проблемних банків їх санації та ліквідації;
- Фонд повинен розробити програму інформування населення в надзвичайних ситуаціях (наприклад, надавати інформацію стосовно ліквідації певного банку);
- на державному рівні розробити заходи поетапного підвищення гарантованої суми повернення вкладів. На нашу думку, підвищення повинно бути здійснено не менше, ніж на 50 % від нині діючого, тобто до 300 000 гривень, що є логічним для періоду, коли Україна перебуває в умовах невизначеності, що супроводжуються активними інфляційними процесами та банкрутством банківських установ.

Реалізація вищевказаних заходів призведе до підвищення довіри вкладників до банківської системи, що, у свою чергу, підвищить стабільність фінансового сектору України.

Література

1. Мазур Т.В. Діяльність фонду гарантування банківських вкладів: зарубіжний досвід і пропозиції для України / Т.В. Мазур // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – № 2. – С. 95–99.
2. Про заходи щодо захисту прав фізичних осіб – вкладників комерційних банків України: Указ Президента України від 10.09.1998 р. № 996/98 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/996/98>.
3. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 23.02.2012 р. № 4452–VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4452-17>.
4. Офіційний сайт Фонду гарантування вкладів фізичних осіб [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.fg.gov.ua>.